

De grote sterfte in de Amerika's

Een vergeten humanitaire ramp



Frank Heinen

INHOUD

- 4 De Amerika's voor de Europese invasie
- 8 Massale sterfte
- 14 Geen weerstand
- 16 Kleine ijstijd
- 17 De Columbiaanse Uitwisseling als architect van de moderne wereldorde
- 21 Zwarte bladzijde
- 23 Auteur
- 23 Bronnen

AO – relevante onderwerpen binnen de belangstellingssfeer van het onderwijs

COLOFON

Profiel Producties bv verzorgt in opdracht van Stichting IVIO de uitgave van AO (Actuele Onderwerpen). Experts informeren op compacte, gedegen én toegankelijke wijze over de geboden onderwerpen die zich met name richten op vernieuwingen en de gevolgen daarvan voor mens, onderwijs, samenleving, milieu en klimaat. Tot de doelgroep behoren onderwijsinstellingen, bibliotheken en particuliere lezers. Stichting IVIO (Instituut voor Individuele Ontwikkeling) is in 1936 opgericht.
www.ivio.nl

Uitgever Drs. Meine Broomhaar

Redactie Ben Claessens

Andries Greiner

info@actueleonderwerpen.nl

Vormgeving uNiek-Design.nl

Productie Koopmans Mailing & Handling

Publicatiejaar 2019

SISO-code Verenigde Staten 943.9,
trefwoord: Ontdekkingsreizen; Amerika
(dubbelcontinent); Sociale geschiedenis
en: Amerika (dubbelcontinent);
Infectieziekten; Geschiedenis

Coverfoto UNDP

Voor abonnementen, adreswijzigingen,
meeroplage en specials raadpleeg de
website:

WWW.ACTUELEONDERWERPEN.NL

Toen de kolonisatie van het Amerikaanse continent (de verzamelnaam voor wat we nu Noord-, Midden- en Zuid-Amerika noemen) begon, leefden er naar schatting zo'n zestig miljoen mensen in dit werelddeel. Dat aantal stond destijds gelijk aan circa tien procent van de totale wereldbevolking. Dik honderd jaar later was het aantal oorspronkelijke bewoners met bijna negentig procent geslonken. Van de naar schatting ongeveer 22 miljoen inwoners die Mexico in 1500 telde, waren er honderd jaar later nog amper anderhalf miljoen over. De redenen voor de op de Europese kolonisatie van Amerika volgende ontvolking (een demografisch fenomeen dat zelfs het klimaat beïnvloedde) waren divers; mensen werden bijvoorbeeld onderworpen aan slopende slavenarbeid of stierven door het geweld dat de kolonisten gebruikten om zich de natuurlijke schatten van de Amerika's eigen te maken. De meeste inheemse bewoners kwamen echter om het leven doordat ze niet opgewassen waren tegen de voor hen onbekende ziektes (denk aan de mazelen, pokken, tyfus of tuberculose) die de Europeanen vanuit hun thuiscontinent meebrachten naar de Nieuwe Wereld. In dit AO werpen we een blik op de humanitaire ramp die voortkwam uit de Europese kolonisatie van Amerika.

 @AO_reeks

DE AMERIKA'S VOOR DE EUROPESE INVASIE

Hoewel de prehistorische geschiedenis van Amerika nog deels in nevelen is gehuld, wordt aangenomen dat de eerste bewoners van het continent een kleine dertigduizend jaar geleden uit Azië kwamen. Ze maakten gebruik van de Beringlandbrug die destijds Siberië en Alaska met elkaar verbond of bereikten via bootjes de Amerikaanse westkust. Specifieke dateringen en migratieroutes zijn echter nog steeds onderwerp van wetenschappelijke discussie. Er zijn zelfs theorieën (vooral gebaseerd op de overeenkomst tussen artefacten uit de Europese Solutrèen-cultuur en in Amerika gevonden werktuigen) die beweren dat de eerste Amerikanen van Europese herkomst waren en later zijn opgegaan in de nieuwe volken die ontstonden na de komst van migranten uit Azië.

Hoewel veel Europeanen lange tijd in de waan verkeerden dat waarlijk complexe beschavingen in Amerika pas ontstonden nadat zijzelf op het toneel verschenen, schetsen archeologische vondsten en moderne geschiedenisboeken een heel ander beeld. Al ruim voor de komst van de Europese kolonisten ontwikkelden zich in verschillende Amerikaanse regio's behoorlijk complexe maatschappijen. De eerste tekenen hiervan zijn zichtbaar in de zogenoemde 'archaïsche periode' (circa 8000-1500 voor Christus). In dit tijdvak deden de landbouw, beginnende steden, mummies, aardewerk en metaalbewerking hun intrede op diverse plekken in Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. In de formatieve periode kwamen vervolgens nieuwe samenlevingen op die een sterke nadruk legden op religie en bestuurlijk meestal de vorm aannamen van een rigide theocratie. In deze periode verrezen ook de Olmeken aan het firmament, een - in wat nu Mexico is - levend volk dat gebruikmaakte van typisch Meso-Amerikaanse cultuuruitingen zoals piramides, een schrift en een godsdienst die een belangrijke rol



FOTO: FLYGATUBE.COM

De Amerika's in 1672.

reserveerde voor dierlijke symbolen (vooral de machtige jaguar speelde een centrale rol in de Midden-Amerikaanse mythologie van deze tijd) en de elementen. De Olmeken beschikten tevens over een uitgebreide kennis van astronomie en wiskunde, hadden een nauwkeurige kalender en legden interregionale handelsnetwerken aan.

De hoogste toppen van complexiteit werden bereikt door de Zuid- en Midden-Amerikaanse beschavingen die opkwamen in de klassieke periode. De meest tot de verbeelding sprekende voorbeelden zijn natuurlijk de hoogontwikkelde culturen van de Maya's, Azteken (Midden-Amerika) en Inca's (Andes). Hun imperia waren gestoeld op



Het Plaza de Armas in de stad Cuzco in Peru.

een sterk gestratificeerde samenleving die bestond uit het 'gewone volk', gespecialiseerde strijders, kooplieden, priesters en slaven. Vooral bij de Azteken vormde die sociale opbouw de ruggengraat van de maatschappij en werd een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de adel en het gewone volk. De Maya's, Azteken en Inca's waren ook verantwoordelijk voor de bouw van premoderne metropolissen als Teotihuacán (ruim honderdduizend inwoners op zijn hoogtepunt), Tikal, Copán, Tenochtitlán (centrum van het Aztekenrijk en aan het begin van de zestiende eeuw met meer dan tweehonderdduizend inwoners een van de grootste steden ter wereld) en Cuzco.

Ook Noord-Amerika was voor de komst van de Europese kolonisatoren niet de lege, ongerepte en louter door dieren en 'nobe

wilden' bewoonde wildernis die Europese romantici eeuwenlang voor ogen hadden. Diverse delen van het continent werden bewoond door indianenvolkeren die het landschap intensief bewerkten en vormgaven. De Pueblovolken (ook bekend onder de naam Anasazi), die in de regio leefden die tegenwoordig wordt gevormd door de staten Colorado, Utah, New Mexico en Arizona, waren bijvoorbeeld bedreven landbouwers die bekendstonden om hun geavanceerde irrigatietechnieken en hun markante, uit steen en hout vervaardigde en vaak meerdere verdiepingen tellende huizen en opslagschuren. Ze leefden in conglomeraties van dorpen of nederzettingen die we kunnen typeren als beginnende steden. Ook de leden van de zogenoemde Mississippicultuur (een verzamelnaam voor diverse indiaanse gemeenschappen die leefden in



FOTO: ERIC WALTER-WIKIMEDIA

*Jonge Maya-vrouwen in traditionele kledij - Sacatepéquez Department
– Guatemala.*

//////

wat nu het zuidoosten van de Verenigde Staten is) ontwikkelden zich in de loop der tijd tot landbouwers wier samenleving de complexiteit van een jagers-verzamelaarsgemeenschap oversteeg. De belangrijkste sporen die ze hebben nagelaten zijn enorme complexen van met aarde bedekte heuvels.

MASSALE STERFTE

Ook in de periode voor Columbus zijn ontdekking deed, waren imperia en interregionale rijken geen constructies voor de eeuwigheid. De rivaliteit met naburige volkeren en ecologische factoren zorgden geregeld voor verschuivingen binnen heersende machtsverhoudingen. Het Mayarijk ging bijvoorbeeld al ruim voor de Europese expansie van Midden-Amerika ten onder aan een dodelijke cocktail van overbevolking, overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, interne conflicten (die grotendeels werden aangewakkerd door de eerste twee factoren), klimaatverandering en het kortetermijndenken van koningen en bestuurders. Ook de Noord-Amerikaanse Anasazi bezweken aan de ecologische uitputting van hun leefgebied en de daaruit voortvloeiende sociale ontbinding van hun leefgemeenschappen.

Ondanks een komen en gaan van culturen door de eeuwen heen heeft geen enkele ontwikkeling een zodanig grote impact op de geschiedenis van het westelijk halfmond gehad als de Europese ontdekking en daaropvolgende exploitatie van Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. Het is niet exact te zeggen hoeveel mensen er voor 1492 in de Amerika's leefden, maar de door de wetenschap gehanteerde schattingen lopen uiteen van veertig tot circa honderd miljoen. De tegenwoordig breedst geaccepteerde schatting gaat uit van een aantal dat rond de zestig miljoen ligt. Nog geen twee eeuwen na de komst van Columbus



FOTO: METEORWEB

De conquistadores – veroveraars – uit Europa landen in wat nu Zuid-Amerika is.

resterde nog maar een klein deel van de originele indiaanse bevolking.

Hoewel zeker niet onaanzienlijke aantallen indianen ten prooi vielen aan de zwaarden, kanonnen en geweren van de technologisch superieure kolonisten uit de Oude Wereld, waren vanuit Europa meegebrachte ziektekiemen de grootste moordenaars. Spaanse verslagen suggereren bijvoorbeeld dat het eiland Hispaniola nog een grote inheemse bevolking had toen Columbus er in 1492 voet aan wal zette. Columbus zelf noemde de Taíno, het indianenvolk dat destijds Hispaniola bewoonde, 'ontelbaar, want ik geloof dat ze met miljoenen en miljoenen zijn'. Dat was wat overdreven, aangezien moderne schattingen uitgaan van ruim zestigduizend tot enkele miljoenen indianen. Maar wat het oorspronkelijke aantal Taíno ook was, de tol die de uit Europa



Nazaten van de Maya in Yucatan, Mexico.

overgewaaide ziekteverwekkers eisten, was afgrijselijk. In 1514 lieten de Spanjaarden de indianen op Hispaniola tellen, met het weinig edele doel om ze als werkvolk onder de kolonisten te verdelen. De volkstellers waaierden uit over het eiland en telden slechts 26.000 Taíno. 35 jaar later waren de inheemse bewoners van Hispaniola nagenoeg uitgeroeid.

De indiaanse massasterfte bleef niet beperkt tot Hispaniola. De hele zestiende en zeventiende eeuw door verspreiden nieuwe virussen en micro-organismen zich over Midden-, Zuid- en Noord-Amerika, wat leidde tot de ene na de andere epidemie van ziekten als pokken, griep,

hepatitis, mazelen, tuberculose, difterie, cholera, para- en vlektyfus, kinkhoest, roodvonk en hersenvliesontsteking. De pokken, verspreid door een geïnfecteerde slaaf uit Cuba, bereikten in 1520 bijvoorbeeld Mexico en gaven de Spanjaarden een beslissend voordeel in hun strijd tegen de Azteken. De epidemie doodde bijna de helft van de Azteekse bevolking, waaronder de toenmalige heerser Cuitláhuac. De overgebleven Azteken raakten volledig gedemoraliseerd en zagen de immuniteit van de Spanjaarden tegen de kwalen die hen zelf verteerden als een teken van boven: de gunst van de goden had de Azteken

verlaten. Genetici van het Max Planck Instituut in Jena ontdekten aan de hand van DNA-onderzoek bovendien dat diverse skeletten uit een begraafplaats in het Mexicaanse Teposcolula sporen bevatten van *Salmonella paratyphi*, een bekende veroorzaker van paratyfus. Het is zeer waarschijnlijk dat een in historische bronnen genoemde epidemie die tussen 1545 en 1550 woedde in grote delen van Mexico veroorzaakt werd door deze vanuit Europa meegelifte bacterie. Rond 1618, minder dan een eeuw na de val van het Aztekenrijk dus, was de oorspronkelijke bevolking van Mexico van ruim twintig miljoen mensen gedaald naar het schamele aantal van 1,6 miljoen zielen.

De pokken bereikten ook het Zuid-Amerikaanse Incarijk, waar ze een significant deel van de bevolking doodden. Onder de slachtoffers bevonden zich keizer Huanya Capac en diens beoogde opvolger. De daaropvolgende strijd om de troon tussen de broers Atahualpa en Huáscar zorgde voor een diepe verdeeldheid onder de Inca's die handig werd uitgebuit door de Spaanse conquistador Francisco Pizarro. In 1532 nam hij Atahualpa gevangen in Cajamarca, om de keizer vervolgens in 1533 te laten executeren. De Spanjaarden slachtten bovendien een groot deel van de Incafunctionarissen af. Ook in Noord-Amerika hielden de dodelijke microben en virussen stevig huis. Toen de Spaanse conquistador Hernando de Soto in 1540 oprukte naar de zuidoostelijke Verenigde Staten, kwam hij verschillende indianensteden en -dorpen tegen die waren verlaten omdat de bewoners nagenoeg voltallig waren bezweken aan een epidemie. Voor de Nieuwe Wereld als geheel wordt de achteruitgang van de indianenbevolking geschat op ongeveer 90 procent. Een duizelingwekkend en schokkend cijfer dat garant staat voor de vermoedelijk grootste demografische en humanitaire ramp uit de wereldgeschiedenis.



**MACHU PICCHU, DE
WERELDBEROEMDE OUDE
STAD VAN HET INCARIJK.
ZIEKTEN ALS DE POKKEN
HADDEN OOK HIER EEN
VERNIETIGENDE WERKING**



GEEN WEERSTAND

De Euraziatische ziektekiemen lieten zo'n spoor van vernieling na in de Nieuwe Wereld doordat de indianen nooit eerder met deze pathogenen waren geconfronteerd. De indianen hadden, in tegenstelling tot de Europese kolonisten, dus nooit de kans gehad om genetische of immunologische weerstand op te bouwen. Dat de Europese ziektekiemen zo'n massaslachting konden aanrichten in Amerika is vanuit biologisch-historisch perspectief goed te verklaren. De genetische variatie in Eurazië was bijvoorbeeld oneindig veel groter, vooral omdat zich daar al sinds mensenheugenis volkeren uit Europa, Afrika en Azië hadden vermengd. Een duidelijk verschil met Amerika, waar de indianen afstamden van een beperkter aantal voorouders. De kans dat je dankzij de grotere etnische diversiteit genetisch nét iets anders in elkaar stak, en daardoor een epidemie overleefde, was in de Oude Wereld groter dan in de Nieuwe.

Opmerkelijk genoeg was de verspreiding van ziektekiemen tijdens de Columbiaanse Uitwisseling een behoorlijk eenzijdig verhaal. Terwijl meer dan twaalf infectieziekten vanuit Eurazië meekwamen naar de Amerika's, bereikte hoogstwaarschijnlijk geen enkele dodelijke ziekte uit Amerika het Europese continent. Op het eerste gezicht misschien vreemd, aangezien plaatsen zoals de Aztekenhoofdstad Tenochtitlán qua bevolkingsdichtheid best konden wedijveren met de grotere Europese steden van die tijd. Het antwoord ligt misschien in het feit dat de dichtstbevolkte Amerikaanse populatiecentra (de Andes, Midden-Amerika en het dal van de Mississippi) nooit door uitgebreide handelsnetwerken waren verbonden tot één grote broedplaats van bacillen en virussen. In onze moderne geglobaliseerde wereld zien we heel duidelijk hoe de toenemende verbondenheid van geografisch ver uit elkaar liggend werelddelen de uitwisseling van ziekten en exotische organismen faciliteert.

Maar de belangrijkste reden voor het langdurig uitblijven van fatale epidemieën in de Amerika's kunnen we achterhalen door te kijken naar de herkomst van de Europese infectieziekten. Die zijn bijna allemaal te herleiden tot ziekten van de Euraziatische kuddedieren die in de loop van de geschiedenis werden gedomesticeerd. Het spectrum aan gedomesticeerde dieren is in Eurazië behoorlijk breed. In de Amerika's stierf daarentegen meer dan driekwart van de grote zoogdieren uit tegen het einde van de laatste ijstijd (circa 13.000 jaar geleden). Het resultaat van die grootschalige extinctie was dat er maar weinig wild uitgangsmateriaal overbleef voor dierlijke domesticatie. Uiteindelijk zijn in precolumbiaans Amerika dan ook maar vijf diersoorten gedomesticeerd: de kalkoen (Mexico en het zuidwesten van de VS), lama/ alpaca (Andes), cavia (Andes), muskuseend (de tropische regio's van Zuid-Amerika) en de hond (vrijwel overal). Al deze dieren waren, hetzij door hun biologie en gedrag of door de manier waarop ze werden gehouden, hoogstwaarschijnlijk geen significante verspreiders van gevaarlijke volksziektes.

*Kunstwerk Zuid-Amerika ca.
100 v.Chr. - 700 n.Chr. Museum
Quai Branly Jacques Chirac.*



FOTO: PATRICK CHARPIAT/WIKIPEDIA

KLEINE IJSTIJD

Wetenschappelijk onderzoek maakt duidelijk dat het grote sterven van de inheemse bevolking in de Amerika's zelfs een zodanig ingrijpende gebeurtenis was dat het mondiale klimaat erdoor beïnvloed werd. In de zestiende eeuw daalde de temperatuur op aarde gemiddeld met een halve graad. In Europa was de temperatuurdaling met twee graden Celsius zelfs nog wat spectaculairder. Dit leidde tot een langdurige koudeperiode. Onderzoekers van het University College London stellen, deels voortbouwend op onderzoeken van de wetenschappers William Ruddiman en Robert Dull, in een studie dat de snelle temperatuurdaling deels is veroorzaakt door de massale sterfte van de inheemse bevolking in Amerika. De verklaring is even eenvoudig als opmerkelijk: doordat de indianen massaal door ziektes en geweld om het leven kwamen, bleef veel landbouwgrond braak liggen. De natuur kon in die verlaten gebieden, die een oppervlakte bestreken die ongeveer gelijk is aan de omvang van het huidige Frankrijk, opnieuw haar gang gaan. Het resultaat: de hernieuwde opkomst van bossen die snel genoeg groeiden om grote hoeveelheden koolstofdioxide uit de lucht te halen. Dit natuurlijke proces leidde tot een stevige daling van de gemiddelde temperatuur. "Het massale sterven van de inheemse volkeren van Amerika leidde tot het achterlaten van zoveel land dat de koolstofopname door opnieuw opkomende bomen en andere planten een duidelijke impact had op het wereldwijde CO₂-niveau en de temperatuur", schrijven de Britse onderzoekers in hun studie.

Aanwijzingen voor het verband tussen de ontvolking van Amerika en de mondiale temperatuurdaling vonden de wetenschappers op Antarctica, waar ze via ijsboringen te weten kwamen dat er in de zestiende eeuw plots een abnormale afname van koolstofdioxide in de lucht waarneembaar was. Bovendien wijzen opgravingen op

het Amerikaanse continent tegelijkertijd op variaties in steenkool en pollenafzettingen. Die ontdekkingen suggereren dat er minder gronden in brand werden gestoken. In Amerika was vuur namelijk het beproefde middel om bossen te rooien en om te zetten in vruchtbare akkers. Het doven van de indiaanse toortsen leidde tot de opkomst van vuurmijdende boomsoorten zoals eik en walnoot, terwijl dieren die voorheen intensief werden bejaagd snel in aantal toenamen. De klimatologische omwenteling die zich na de indiaanse massasterfte voltrok, was het omgekeerde van de mondiale opwarming die we in onze tijd zien: menselijke activiteiten (de Europese verovering van de Nieuwe Wereld) onttrokken juist broeikasgassen aan de atmosfeer. Bovendien maakt dit historische voorbeeld duidelijk dat de mens al ruim voor de intrede van de Industriële Revolutie het klimaat ingrijpend beïnvloedde.

DE COLUMBIAANSE UITWISSELING ALS ARCHITECT VAN DE MODERNE WERELDORDE

Op geopolitiek, etnisch en sociaal vlak is de Columbiaanse Uitwisseling (verwijzend naar Columbus) grotendeels de architect geweest van de huidige wereldorde. Door het wegvallen van de indianen werden Afrikaanse slaven als goedkope plantagearbeiders onmisbare schakels in de lucratieve driehoekshandel die de Spanjaarden, Britten, Fransen, Portugezen en Nederlanders tussen Europa, Afrika en Amerika opzetten. Die Afrikaanse invloed is heden ten dage nog altijd zichtbaar in Noord-Amerika, de Caraïben en delen van Zuid-Amerika. Landen als de Verenigde Staten en Brazilië herbergen bijvoorbeeld veel zwarten en kleurlingen, terwijl de cultuur op Caribische eilanden als Jamaica, Haïti,



FOTO: UNDP MEXICO

Fabiola del Jurado van de National Coordination of Indigenous Women (rechts) neemt deel aan de bijeenkomst rond deelname van autochtone vrouwen in de politiek in Mexico.

Barbados en Guadeloupe nog steeds sterk wortelt in haar Afrikaanse identiteit. Indiaanse invloeden zijn in het Caribisch gebied nauwelijks nog terug te vinden omdat de oorspronkelijke bevolking er na de komst van de Europeanen nagenoeg werd uitgeroeid.

Op geopolitiek vlak heeft de westerse ontdekking en daaropvolgende verovering van Amerika de dominante positie van Europa (en die van

op West-Europese leest geschoeide staten als de VS en Canada) op het wereldtoneel verder bestendigd. De enorme voorraden goud en zilver die kolonisten in Zuid- en Midden-Amerika aantroffen, stelden Europese handelaren in staat om gemakkelijker toegang te krijgen tot de lucratieve Aziatische markten. Azië was in de vijftiende eeuw namelijk economisch de meest competitieve regio ter wereld. Chinees porselein, zijde en papier waren, net als specerijen uit India en de Indonesische archipel, hevig begeerde luxeproducten op de Europese markt. Aanvankelijk hadden de Europeanen Aziatische kooplieden echter weinig te bieden. Dat veranderde toen de Europeanen massaal toegang kregen tot Amerikaanse edelmetalen. Zilver was namelijk ook in Azië een algemeen geaccepteerd en populair betaalmiddel. De enorme Zuid-Amerikaanse zilver- en goudvoorraden gaven de Europeanen - aanvankelijk vooral de Spanjaarden - de mogelijkheid om de uitgebreide en lucratieve Aziatische handelsnetwerken te betreden. Die toegang vormde volgens historicus Bas Stol het fundament voor de economische en politieke machtsontplooiing in het Oosten, een onderneming die uitmondde in de vorming van grote koloniale imperia zoals de Spaanse Filippijnen, Brits-India en Nederlands-Indië.

Columbus was zeker niet de eerste Europeaan die de weg naar Amerika wist te vinden. Het werelddeel dat Europeanen de 'Nieuwe Wereld' noemden, was al vaker aangedaan en gekoloniseerd, zowel vanuit Azië als Europa. In de elfde eeuw vestigde een groep Vikingen onder leiding van Leif Eriksson bijvoorbeeld kortstondig een kolonie in het Canadese Newfoundland. Tot permanente vestiging kwam het echter niet, vooral omdat de Scandinavische zeevaarders veelvuldig in conflict kwamen met plaatselijke indianenstammen. Het belangrijkste verschil tussen Columbus' komst naar de Amerika's en eerdere Europese bezoeken aan de Nieuwe Wereld was dat in 1492 de basis

werd gelegd voor een intensieve en blijvende verbinding tussen de twee werelddelen aan weerszijden van de Atlantische Oceaan. Het resultaat van die *Columbian Exchange* was de uitwisseling van mensen, planten, dieren, grondstoffen, voedingsmiddelen, ziektekiemen, kennis en ideeën op een nog niet eerder vertoonde schaal, een ontwikkeling die vandaag de dag nog steeds voortduurt en de wereld grondig heeft veranderd.

Een blik op ons moderne voedingspatroon laat al zien hoezeer we schatplichtig zijn aan Columbus. Aardappelpuree, tomatensoep, een heerlijk stuk chocola, een frisse bananensmoothie, de hartige Hollandse kost of het sigaretje waarmee u de dag afsluit; het zijn allemaal geneugten van het leven die we te danken hebben aan de ontdekking en export van Amerikaanse (voedsel)gewassen. De Amerikaanse gewassen hebben ook een belangrijke invloed uitgeoefend op de demografische geschiedenis van Europa en Azië. Vooral de aardappel ontwikkelde zich al snel tot een ware weldoener. De knol heeft een enorm hoge voedingswaarde en kan ook gemakkelijk groeien in gebieden die te nat of juist te droog zijn voor traditionele Euraziatische gewassen. Bovendien leveren van origine Amerikaanse gewassen als aardappels en mais per hectare een grotere oogst op dan graan en tarwe. Dankzij de introductie van de aardappel namen hongersnoden zowel in aantal als intensiteit af. De beter doorvoede bevolking in Europa en Azië kweekte bovendien nog meer weerstand tegen ziektes.

De gevolgen van de postcolumbiaanse voedselrevolutie waren rond uit spectaculair. De massale omarming van zoete aardappelen en mais, als aanvulling op de traditionele rijstproductie, zorgde er mede voor dat de Chinese bevolking tussen 1500 en 1800 meer dan verdubbelde en de 350 miljoen overschreed. In Europa zorgde de massale introductie van Amerikaanse gewassen, waarbij de belangrijkste rol was weggelegd

voor de aardappel, eveneens voor een stevige bevolkingsexplosie. De eerste eeuw na de introductie van de aardappel verdubbelde de Europese bevolking bijna. In het destijds arme Ierland, waar aardappels het stapelvoedsel vormden, was de stijging het sterkst: het inwonertal van 1,6 miljoen in 1600 was twee eeuwen later al gestegen tot zo'n 8,5 miljoen. De bekende econoom Adam Smith constateerde dan ook dat de Ieren opmerkelijk gezond waren, ondanks het feit dat ze 'voornamelijk van deze knol leven'. Tussen 1500 en 1800 groeide de totale Europese bevolking van een geschatte zeventig á tachtig miljoen zielen door naar circa tweehonderd miljoen mensen. Volgens diverse historici en economen was de introductie van de aardappel in Europa dan ook net zo belangrijk en revolutionair als de uitvinding van de stoommachine. "Historicus William H. McNeill beschouwt de aardappel zelfs als een van de drijvende krachten achter het Europese imperialisme. Zonder de 'melige knol uit de Andes' (een typering die afkomstig is van de Franse encyclopedist Denis Diderot, red.) was Europa volgens hem wellicht niet in staat geweest om miljoenen mensen de wereld in te sturen, en koloniën te vestigen van Amerika tot aan Australië", aldus Stol in een artikel op de website van het *Historisch Nieuwsblad*.

ZWARTE BLADZIJDE

De Europese kolonisatie van de Nieuwe Wereld is zonder twijfel een van de belangrijkste gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis. De verovering van de Amerika's vormde het startsein voor de globalisering en was grotendeels verantwoordelijk voor de wereldorde die in de daaropvolgende decennia en eeuwen zou ontstaan. Maar het is vooral ook een zwarte bladzijde in de menselijke geschiedenis. Complete volkeren en precolumbiaanse culturen werden uitgeroeid, deels door

////////////////////////////////////

het geweld van de Europese kolonistoren maar in nog grotere mate door de ziektekiemen die de nieuwkomers onbedoeld meebrachten vanuit hun thuisregio's. De ontvolking nam zelfs zulke ernstige vormen aan dat het klimaat er direct door beïnvloed werd. Het is dan ook niet overdreven om de Europese verovering van Noord-, Midden- en Zuid-Amerika te omschrijven als het grootste humanitaire drama dat zich in historische tijden heeft afgespeeld.

AUTEUR

Frank Heinen is historicus en schrijver. Hij richt zich op thema's rond geschiedenis, politiek, films, mythen en legenden, dieren, ecologie, natuur, muziek, reizen, boeken, wetenschap, internationale betrekkingen, lifestyle en het bedrijfsleven. Opdrachtgevers/ervaring: Geschiedenis Magazine, Triv', Grasduinen, Roots, Actuele Onderwerpen, Dagblad De Limburger, Limburgs Dagblad, De Gelderlander, Historisch Nieuwsblad, De Olifant, Duiken Magazine, Mzansi, Wereld in Oorlog Magazine, P+Magazine (en website), VPRO Noorderlicht, Frontier Magazine, Trend, Gemengde Branche, Inside Information, Typisch Roermond, Hartelijk Roermond, Natuurhistorisch Maandblad, www.geschiedenis.nl, www.historiën.nl, White Shark Projects. Bij veel opdrachten verzorgt Frank ook de fotografie. Voor AO schreef hij tal van uitgaven.

BRONNEN

- Jared Diamond, *Zwaarden, paarden en ziektekiemen: de ongelijkheid in de wereld verklaard*, Uitgeverij Het Spectrum, 2000
- Charles C. Mann, *1493: Uncovering the New World Columbus Created*, Knopf, 2011
- www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/47716/amerika-voor-columbus-olmeken-maya-s-en-inca-s.html
- www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/49725/hoe-de-ontdekking-van-amerika-leidde-tot-de-grootste-revolutie-ooit.html
- www.hln.be/wetenschap-planeet/wetenschap/ophefmakende-studie-massale-sterfte-na-amerikaanse-kolonisatie-kan-mee-klimaatverandering-veroorzaakt-hebben~a462ae32/
- www.nrc.nl/nieuws/2018/01/15/inheemse-bevolking-van-mexico-stierf-door-paratyfus-uit-europa-a1588408

RECENT VERSCHENEN:



A0 3063
100 jaar vrouwenkiesrecht



A0 3062
Plasticsoep



A0 3061
Veilig drinkwater
voor iedereen!



A0 3060
Racisme en xenofobie

Kijk op onze website voor
abbonementen en losse uitgaven:
www.actueleonderwerpen.nl

ISBN 9789085872450



9 789085 872450